

РОЗВИТОК СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

ПАХОМОВ Володимир Васильович - кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри судочинства та міжнародного права Сумського державного університету
УДК 349.415 (477)

Определены основные этапы развития административно-правового регулирования контрольно-надзорной деятельности в сфере земельных отношений в Украине, дан анализ их содержания и значения. Рассмотрено современное состояние административно-правового обеспечения контрольно-надзорной деятельности в сфере земельных отношений в Украине, установлены основные направления его усовершенствования.

Ключові слова: контрольно-наглядова діяльність, адміністративно-правове забезпечення, нормативно-правове регулювання, нормативний акт, земельні відносини.

Постановка проблеми

Ефективність контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин безпосередньо залежить від наявності нормативно-правової бази, спроможної забезпечити законність та правопорядок у даній галузі правовідносин. Як відзначають сучасні дослідники, контроль, що являє собою багатогранне явище, перебуває у постійному розвитку та підлягає змінам, які нині вимагають перегляду багатьох положень земельного та адміністративного законодавства, що регулюють контрольну діяльність у галузі земельних відносин [1, с.44].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин розглядалися у працях С. Боголюбова,

Д. Бусуйок, Т. Кичиліук, В. Курило, М. Климишина, Г. Ларіонова, І. Орехової, О. Світличного, В. Семчика, С. Хом'яченко та ін. Нормативно-правове регулювання діяльності суб'єктів контролю у земельній галузі було предметом дослідження таких вчених, як Н. Гавриш, Р. Ємець, Ю. Калиніченко, Т. Лісова, О. Нестеренко, С. Слюсаренко, М. Шульга та ін.

Невирішені раніше проблеми

В умовах реформи адміністративної галузі права, активного розвитку національної законодавчої бази у земельній галузі стан адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин потребує постійного перегляду та аналізу з метою визначення можливих шляхів та напрямків його удосконалення, що й зумовлює актуальність даної статті.

Мета

Метою статті є дослідження процесу формування та розвитку системи адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні, що передбачає визначення основних етапів становлення даної системи, аналіз їх змісту, а також визначення шляхів подальшого удосконалення національного законодавства, що регламентує контрольно-наглядову діяльність у сфері земельних відносин.

Виклад основного матеріалу

Формування та становлення системи адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні є тривалим процесом, який умовно можна поділити на окремі етапи. Переважна більшість вітчизняних науковців вважає, що основні етапи розвитку системи нормативно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в цілому співвідносяться із загальними етапами становлення земельного законодавства України. Так, Н. Кузін, В. Гончаров та Л. Дмитренко пропонують виділяти у розвитку системи адміністративно-правового регулювання контрольно-наглядової діяльності в Україні два змістовні етапи: 1) 1991–2000 рр. (початок реформування земельних відносин, становлення загальних засад державного контролю за використанням та охороною земель), 2) 2001 р. – теперішній час (розвиток системи правового регулювання контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин) [2, с.202]. С. Хом'яченко виділяє період законодавчого закріплення правового статусу уповноважених органів у сфері здійснення контролю за використанням та охороною земель (1992-2002 рр.) та період, що бере початок з прийняття Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» (2003 р.) [3, с.8]. А. Третяк та О. Дорош виділяють період з 1991 р. по 2001 р., за який в Україні був створений новий земельний лад, змінена структура власності і землекористування, запроваджено плату за землю, оренду землі тощо, та період з 2001 по 2005 рр., в межах якого метою реформи було забезпечення ефективного використання земельних ресурсів, створення механізму регулювання земельних відносин та управління земельними ресурсами [4, с.31].

Інші дослідники виокремлюють у процесі становлення системи правового регулювання контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин більшу кількість етапів. Так, В. Строкань розподіляє перший загальний етап на два самостійні етапи, в межах яких сформувалися основи контролю у земельній сфері: 1) 1991-1995 рр. – етап, пов'язаний із започаткуванням земельної реформи в Україні; 2) 1996-2001 рр. – етап,

пов'язаний із прийняттям нормативних актів, що ввели нову понятійну та процедурну систему регулювання контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин [5, с.3]. В. Циплухіна виділяє три етапи: 1) 1990-1993 рр. – початковий етап реформи, змістом якого є зосередження функцій державного контролю в компетенції представницьких органів; 2) 1995-1998 рр. – етап, пов'язаний із зміною стратегії адміністративно-правового регулювання земельних відносин шляхом зміщення акцентів у контрольно-наглядової діяльності у бік виконавчої влади; 3) 1999-2001 рр. – етап розробки нових принципів і форм контролю, визначення повноважень органів виконавчої влади у земельній сфері [6].

У межах другого періоду розвитку системи адміністративно-правового регулювання контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин Ю. Роганін і В. Ремінний виокремлюють найважливіший його етап – з 2001 по 2003 рр., за який відбулося остаточне визначення земельної політики держави, були прийняті Земельний Кодекс та низка законів у розвиток його положень, зокрема, Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [7, с.183]. Н. Статівка розширює межі даного етапу до 2001-2005 р., визначаючи його як окремий крок на шляху земельної реформи, визначений Указом Президента «Про основні напрями земельної реформи в Україні на 2001–2005 рр.» [8, с.334]. Ю. Калиніченко і В. Сай виокремлюють два періоди: 1) 2002–2009 рр., пов'язаний із набуттям чинності Земельного кодексу України, що окреслив основні напрями земельної політики, у тому числі й щодо контролю у земельній сфері, та розвитком на його основі нормативно-правової бази у сфері земельних відносин; 2) 2010–2014 рр., пов'язаний із прийняттям й реалізацією Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» – документу, що визначив стратегічні напрями розвитку земельних відносин та розробки нормативних актів у сфері контролю за дотриманням законності і правопорядку у земельних відносинах [9, с.63].

Аналіз і систематизація існуючих підходів до вивчення питання розвитку системи ад-

міністративно-правового регулювання контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні, а також основних джерел чинної нормативно-правової бази України дозволяють виділити два основні етапи становлення і розвитку системи нормативно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні, які, у свою чергу, можна поділити на окремі змістові етапи:

1) 1991–2000 рр. – становлення загальних засад державного контролю за використанням та охороною земель в Україні. Зміст першого етапу становить формування законодавчої бази, необхідної для проведення реформування земельних відносин в Україні, утворення спеціально уповноважених органів щодо здійснення контролю за використанням та охороною земель, прийняття низки нормативних актів, що встановлювали і закріплювали нові принципи та методи контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні.

1.1. 1991–1995 рр. Початок реформування земельних прав відносин пов'язується із набуттям чинності Земельного кодексу та Постанови Верховної Ради України «Про земельну реформу», що закріплювали створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, раціонального використання і охорони земель [10]. Головним завданням державного контролю за використанням і охороною земель було визначено забезпечення додержання державними та громадськими органами, а також громадянами вимог земельного законодавства з метою ефективного використання та охорони земель [11, ст.93]. Здійснення державного контролю було покладено на Ради народних депутатів, Державний комітет України по земельних ресурсах, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України та інші спеціально уповноважені органи [11, ч.1 ст.94]. Встановлені завдання передбачали відповідні зміни основних інститутів та принципів засад земельного законодавства України. За цей період були прийняті Закони України «Про форми власності на землю», «Про охорону навколишнього природного середовища», Указ Президента «Про невідкладні захо-

ди щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва», Постанови Кабінету Міністрів «Про стан реформування земельних відносин», «Про затвердження положення про моніторинг земель» та ін. І хоча у земельному законодавстві переважали норми і принципи, які перейшли у спадок від радянського періоду, нові нормативні акти внесли суттєві зміни у реформування земельних відносин: було принципово змінено структуру власності на землю, сформовано ринкові форми господарювання, закладено основи законодавчого регулювання контролю за використанням і охороною земель як однієї з найважливіших функцій держави в даній сфері.

1.2. 1996–2000 рр. Новий етап розвитку законодавства, що регулює контрольно-наглядову діяльність у сфері земельних відносин, розпочинається з прийняття Конституції України, яка закріпила принципові положення для регулювання земельних відносин, надавши необхідний поштовх подальшому реформуванню земельної галузі. Відповідно до норм Конституції, були прийняті Закони «Про оренду землі», «Про меліорацію земель», Укази Президента «Про створення єдиної системи державних органів земельних ресурсів», «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» та інші нормативні акти, спрямовані на визначення механізмів реформи земельних відносин, у тому числі й щодо забезпечення контрольно-наглядової діяльності. У цей період було прийнято такий важливий документ програмного характеру, як Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями державної політики у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки», що встановлювала необхідність контролю за раціональним використанням земельних ресурсів, зокрема, шляхом створення системи спостережень за станом земельних ресурсів і прогнозуванням соціально-екологічних наслідків його зміни [12]. Проте у чинному законодавстві не були закріплені механізми здійснення контролю у земельній сфері, не було й чіткого визначення повноважень органів контролю – вирішення цих питань потребувало не тільки

внесення змін до чинних нормативних актів, але й прийняття нового Земельного кодексу, що на підставі конституційних норм чітко встановив би нові принципи здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні.

2) 2001–2014 рр. – розвиток системи правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні. Зміст даного етапу становить остаточне визначення земельної політики держави, у тому числі й щодо контролю у земельній сфері, створення дієвого механізму регулювання земельних відносин та управління земельними ресурсами, прийняття низки законів і підзаконних актів, що визначили сучасні види, форми, методи і засоби контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні.

2.1. 2001–2005 рр. Початком цього, найбільш змістовного, етапу розвитку законодавства, що регулює контрольно-наглядову діяльність у сфері земельних відносин, стало прийняття Земельного кодексу – базового документу, що окреслив основні напрями земельної політики держави. Норми Кодексу закріпили принципи земельних відносин при використанні і охороні земель, визначили завдання контролю, що полягає в забезпеченні додержання органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами земельного законодавства України [13, ст.187], а також закріпили такі види контролю у сфері земельних відносин, як державний, самоврядний і громадський [13, ст.188-190]. На розвиток положень Кодексу в межах даного періоду було прийнято низку важливих законів і підзаконних актів стосовно забезпечення контрольної діяльності у сфері земельних відносин, зокрема: Закони України «Про охорону земель», «Про землеустрій», «Про оцінку земель», «Про державну експертизу землепорядної документації», Постанову Верховної Ради «Про стан дотримання законодавства України щодо видачі державних актів на право власності на землю, сертифікатів на право на земельну частку (пай) та їх обігу; про дотримання законодавства України щодо виділення в натурі (на місцевості), використання та обігу земельних

ділянок сільськогосподарського призначення», Укази Президента України «Про вдосконалення системи державного управління земельними ресурсами та контролю за їх використанням і охороною», Постанову Кабінету Міністрів «Про утворення державної інспекції з контролю за використанням і охороною землі» та ін. Визначальними для становлення системи правового забезпечення контрольної діяльності у сфері земельних відносин стали Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель», який встановив правові, економічні та соціальні основи організації державного контролю за використанням і охороною земель, та Указ Президента України «Про основні напрями земельної реформи в Україні на 2001–2005 рр.», яким було визначено шляхи вдосконалення законодавчої бази, що регулює організацію контролю у даній сфері. Зокрема, Законом «Про державний контроль за використанням та охороною земель» було встановлено основні положення щодо забезпечення дотримання органами державної влади і місцевого самоврядування, власниками землі і землекористувачами земельного законодавства, визначено механізми реалізації державної політики у земельній сфері, закріплено повноваження органів виконавчої влади у сфері державного контролю за використанням і охороною земель [14]. Указом Президента «Про основні напрями земельної реформи в Україні на 2001–2005 рр.» щодо забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин передбачалося: удосконалення порядку здійснення контролю за використанням і охороною земель, а також механізмів моніторингу земель з метою виявлення та оцінки змін стану земель; удосконалення діяльності органів, що здійснюють державний контроль у даній галузі, порядку їх взаємодії з прокуратурою, органами внутрішніх справ і запровадження практики систематичного проведення спільних комплексних перевірок додержання суб'єктами земельних відносин земельного законодавства та ін. [15]

2.2. 2006-2014 рр. Зміст цього етапу розвитку законодавства, що регулює контрольно-наглядову діяльність у сфері земельних відносин, складає: прийняття Закону Укра-

їни «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», Указів Президента «Про Положення про Державну екологічну інспекцію України», «Про Державну інспекцію сільського господарства України», Постанов Кабінету Міністрів «Про заходи щодо удосконалення державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища», низки наказів та розпоряджень центральних органів виконавчої влади, до повноважень яких відноситься регулювання відповідних аспектів контрольно-наглядової діяльності у даній сфері, зокрема, – Наказів Мінагрополітики «Про затвердження Порядку планування та здійснення контрольних заходів з питань перевірки стану дотримання суб'єктами господарювання вимог земельного законодавства», «Про затвердження Порядку ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки» та ін.; видання документів програмного характеру – Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 р. та Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 р.; Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Важливим кроком на шляху вдосконалення системи правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин став її розвиток у частині адміністративної відповідальності за порушення норм земельного законодавства шляхом посилення відповідальності за окремі види порушень. З метою посилення відповідальності за порушення земельного законодавства були прийняті Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення вимог земельного законодавства», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення у сфері довкілля» та ін., якими було посилено відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки, псування і забруднення сільськогосподарських

земель, порушення правил використання земель, встановлено відповідальність за такі правопорушення, як зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок, невиконання умов зняття, збереження та використання родючого шару ґрунту та ін.

Отже, національне законодавство, що регулює контрольно-наглядову діяльність у сфері земельних відносин, пройшло достатньо складний шлях становлення та розвитку. В цілому, можна стверджувати, що на сьогоднішній день в Україні створено необхідну нормативно-правову базу для належної контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин, затверджено необхідні державні цільові програми, триває виконання державних програмних документів у даній сфері. Проте наявність великої кількості діючих законів, підзаконних нормативних актів, а також документів програмного характеру, спрямованих на вдосконалення системи контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин, не означає, що дане питання є остаточно вирішеним. Слід зауважити, що наразі існує ціла низка чинників, що суттєво гальмують розвиток правового забезпечення земельних правовідносин в Україні, у тому числі й щодо закріплення та регулювання контрольно-наглядової діяльності у даній галузі. Так, насамперед, варто підкреслити, що за останні роки деякі окремі складові базових законів з питань земельних відносин в Україні вичерпали свій законодавчий та регуляторний ресурс і потребують внесення змін як функціонального, так і змістового характеру. Крім того, сучасні дослідники відзначають наявність значних прогалин у земельному законодавстві, декларативний характер окремих норм, відсилки до підзаконних актів, а також велику питому вагу останніх у загальному масиві правових норм [3, с.3]. Тож новий етап реформування земельних відносин потребує внесення суттєвих змін до цілої низки нормативно-правових актів, у тому числі й щодо регламентації та забезпечення контрольно-наглядової діяльності у даній галузі.

Пріоритетними завданнями на шляху реформування нормативно-правової бази регулювання контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні наразі

є реалізація плану заходів щодо виконання Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 р., положень Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 р., Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», що спрямовані на вдосконалення контролю у земельній сфері і, зокрема, передбачають прийняття низки нових та внесення змін до існуючих нормативних актів щодо спрощення процедур та скорочення строків оформлення прав користування і продажу земель, зменшення кількості документів дозвільного характеру у земельній сфері, забезпечення вільного доступу до інформації про земельні ділянки, ліквідацію корупційної складової в адмініструванні податків, у тому числі в усіх видах плати за земельні ділянки, законодавче врегулювання питань передачі у комунальну власність земель державної власності, розташованих за межами населених пунктів, виключення із законодавства норм, що надають можливість набувати право оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності на неконкурентних засадах, посилення відповідальності сторін договору оренди землі за невиконання умов договору оренди тощо [16]; а також, відповідно до загальної тенденції децентралізації державної влади в Україні, прийняття та реалізацію Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо делегування повноважень органам місцевого самоврядування з розпорядження землями державної власності і посилення державного контролю за використанням та охороною земель» [17] з метою посилення державного контролю за використанням та охороною земель усіх форм власності, усунення дублювання функцій та скорочення наглядових органів шляхом визначення єдиного органу виконавчої влади, який здійснюватиме такий контроль, надання йому широких повноважень та ін.

Висновки

Таким чином, аналіз чинних нормативно-правових актів, що регулюють земельні відносини в Україні, свідчить, що для вирі-

шення проблем, які виникають у процесі регулювання контрольно-наглядової діяльності у даній сфері, потрібні подальше вдосконалення і розвиток правової бази, зокрема, внесення відповідних доповнень і змін у чинні закони, прийняття нових законодавчих актів та інших нормативно-правових документів, спрямованих на регламентацію контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні. До основних напрямків вдосконалення національного законодавства, що регламентує контрольно-наглядову діяльність у сфері земельних відносин, слід віднести: систематизацію та узгодження нормативних актів, які стосуються контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин на усіх рівнях; розвиток нормативно-правової бази у частині вдосконалення заходів адміністративної відповідальності за порушення земельного законодавства; законодавче розмежування повноважень органів державної влади і місцевого самоврядування щодо управління земельними ресурсами і здійснення контролю у сфері земельних відносин; вдосконалення норм чинного законодавства, що регулюють питання реалізації процедур контролю у сфері земельних відносин; законодавче забезпечення створення та діяльності координаційних органів щодо здійснення контролю за використанням і охороною земель в Україні та ін.

Література:

1. Багрій І. Юридична природа контролю за використанням та охороною земель / І. Багрій // Юридичний журнал. – 2010. – № 2. – С. 44-46.
2. Кузін Н. В. Розвиток державного контролю за використанням та охороною земель у незалежній Україні / Н. В. Кузін, В. В. Гончаров, Л. В. Дмитренко // Вісник Сумського нац. аграрн. ун-ту. – 2011. – Вип. 6/2. Серія «Економіка і менеджмент». – С. 201-207.
3. Хом'яченко С. І. Правове забезпечення контролю за використанням та охороною земель в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / С. І. Хом'яченко ; Ін-т держави і права - ім. В. М. Корецького. – К., 2004. – 19 с.

АНОТАЦІЯ

Визначено основні етапи розвитку адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні, проаналізовано їх зміст та значення. Розглянуто сучасний стан адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин в Україні та окреслено основні напрямки його вдосконалення.

SUMMARY

The content and importance of main stages of administrative-legal ensuring of control and supervisory activity in the land relations sphere in Ukraine are considered. Analyzes of the contemporary situation of administrative-legal ensuring of control and supervisory activity in the land relations sphere in Ukraine were prepared. The directions of improvement of Ukraine legislation which regulate the control and supervisory activity in the land relations sphere are offered.

4. Третяк А. М. Управління земельними ресурсами : навчальний посібник / А. М. Третяк, О. С. Дорош; за ред. проф. А. М. Третяка. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 360 с.

5. Строкань В. Правові засади регулювання місцевими радами питань земельних відносин / В. Строкань // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2010. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2010-02/10svipzv.pdf>.

6. Циплухіна В. С. Еволюція державного управління земельними ресурсами в Україні / В. С. Циплухіна // Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/trpdu/2014-4/doc/1/11.pdf>.

7. Роганін Ю. В. Шляхи удосконалення охорони земель на сучасному етапі земельних відносин / Ю. В. Роганін, В. І. Ремінний // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. – 2010. – Вип. 12. – С. 182–186 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/2623>.

8. Статівка Н. В. Інституційні особливості державного регулювання розвитку земельних відносин в Україні / Н. Статівка // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdy_2010_1_46.pdf.

9. Калиніченко Ю. Концептуальні засади правового регулювання земельних відносин / Ю. Калиніченко, В. Сай // Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва. – 2014. – Вип. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/sdgn_2014_1_16.pdf

10. Про земельну реформу : Постанова Верховної Ради України : від 18.12.1990 р.,

№ 563-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 10. – Ст. 100.

11. Земельний кодекс України : Закон України : від 18.12.1990 р., № 561-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 10. – Ст. 98.

12. Про основні напрями державної політики у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : Постанова Верховної Ради України : від 05.03.1998 р., № 188/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 38-39. – Ст. 248.

13. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р., № 2768-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.

14. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закону України від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 350.

15. Про основні напрями земельної реформи в Україні на 2001–2005 роки : Указ Президента України : від 30.05.2001 р., - № 372 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 22. – Ст. 986.

16. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України : Постанова Верховної Ради України : від 11.12.2014 р., № 26-VIII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 102. – Ст. 3005.

17. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо делегування повноважень органам місцевого самоврядування з розпорядження землями державної власності і посилення державного контролю за використанням та охороною земель» : від 02.07.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1520.html.